

PODPORA RODINY V DOBĚ DEMOGRAFICKÉ KRIZE A VZDĚLÁVÁNÍ V NOUZI

Kard. Ennio Antonelli, předseda Rady pro rodinu,
Praha, dne 6. 2. 2009

1) Rodina a rozvoj

Děkuji panu Petru Nečasovi, místopředsedovi vlády a ministru práce a sociálních věcí České republiky, za uspořádání této konference o práci a rodičovské péči o děti.

Již sama skutečnost, že politikové toto téma projednávají, znamená, že uznávají sociální a veřejnou funkci rodiny a že vnímají důležitost organizace práce na míru rodiny.

Sladění práce a života rodiny je nezbytně nutné pro duševní a tělesnou pohodu člověka i společnosti. Stejně tak Amartya Sen, držitel Nobelovy ceny za ekonomii, zdůraznil, že rozvoj a blahobyt státu nespočívá jen v množství bohatství (HDP), ale i, a to zejména, v kvalitě života, mezilidských vztazích a prostoru svobody. Z mnoha sociologických výzkumů totiž vyplývá, že rodina značně přispívá k vytváření uceleného rozvoje člověka. Ostatně na nedávném Světovém setkání rodin v hlavním městě Mexika jsem v tomto ohledu slyšel mnoho významných statistických údajů, a i když se týkají zemí navzájem dosti odlišných (Kanada, USA, Guatemala, Chile), vykazovaly shodné procentuální hodnoty ohledně pozitivního přispívání rodin k civilizované společnosti.

Z toho vyplývá, že v manželství trvale žijící páry mužů a žen všude přinášely daleko vyšší sociální výhody než různá jiná soužití a svobodné matky. Manželský pár znamená pro starší děti pravděpodobnost dobré výchovy, pravidelnější školní docházku, lepší zvládnutí učiva, jistější a vyšší úspěchy v profesi, nižší pravděpodobnost kriminality, menší spotřebu cigaret, alkoholu i drog. Dále zaručuje nižší dětskou úmrtnost, lepší tělesné zdraví a psychickou rovnováhu dětí i rodičů samých, menší výskyt depresí u žen, méně sebevražd, splnění vyšších životních cílů (zejména pro muže), vyšší pracovní produktivitu, vyšší ekonomický příjem, větší počet vlastníků bytů, nižší pravděpodobnost výskytu chudoby u žen i dětí a nižší sociální výdaje pro stát.

Na základě těchto výzkumů se zdá, že bylo empiricky prokázáno, a je tedy prokazatelné, že rodiny pozitivním způsobem přispívají k vytváření nehmotného a hmotného majetku, a podporují tak celkový rozvoj státu. Je tedy ve veřejném zájmu, aby byla rodina založena na manželství a aby byla zdravá.

2) Demografická krize a vzdělávání v nouzi

Po faktech, která byla právě nastíněna, je překvapivé konstatovat, že ekonomika a politika obvykle pro své účely a podle moderních, dosti rozšířených předsudků považují kvalitu rodinných vztahů za zanedbatelnou.

Práce firem je organizována podle jednotlivých pracovníků (hodinová pracovní doba, jednotlivá pracoviště, individuální mobilita a smlouvy na dobu určitou). Domácí práce nejsou uznány jako sociálně prospěšné (pokud nejsou prováděny pomocnicemi v domácnosti nebo chůvami dětí). Žena, která zanechá práce prováděné mimo okruh rodiny proto, aby se začala starat o své děti, čelí osobnímu ochuzení a potažmo zchudnutí celé rodiny. Daňová zátěž často penalizuje manželské páry a nepřihlíží k dětem, které mají ve své péči.

Nechybějí ideologie, které spatřují seberealizaci žen v jejich profesním uplatnění a v práci mimo domácnost, a neuznávají význam jejich postavení coby matky. Obecněji se v posledních desetiletích čím dál tím více prosazuje svobodomyšlná, relativistická, individualistická, utilitářská a konzumní kultura, která samozřejmě rodinám nesvědčí, a často dokonce rodinu považuje za něco historicky přežitého a stejně odsouzeného k brzkému zániku.

Do tohoto kontextu je třeba zařadit i vážnou populační krizi, která sužuje Evropu. Index porodnosti na jednu ženu klesl na 1,56 (v Itálii dokonce na 1,2), tedy mnohem níže, než je třeba pro obnovu populace (2,1), pročež se počítá se stárnutím a vymíráním populace s vážnými ekonomickými, sociálními a kulturními dopady.

K demografické krizi je třeba přičíst další krizi, kterou papež Benedikt XVI. nazval „vzděláváním v nouzi“, jinými slovy chybějící vzdělávání ke správnému nakládání se svobodou, které přináší hořké plody etického poklesu a společenského rozpadu.

Právě z důvodu demografické krize a sociálního rozpadu v Evropě je znovu cítit potřeba rodiny. Roste počet analýz a doporučení evropských orgánů, které vyzývají k politice zaměřené na rodinu, vytváření asistenčních služeb pro děti, podpoře vzdělávání a péči o děti, ochraně mateřství proti pracovní diskriminaci, sladění práce a rodinného života i preventivním opatřením proti odložení novorozeňat.

Práce v rodině však v Evropě stále není prioritou. Finance vyčleněné tomuto sektoru jsou pouze třináctinou všech sociálních výdajů a 2,1 % HDP (v Itálii ještě méně, 1,2 %). V rámci Evropské unie mimo jiné chybí orgán, který by se konkrétním způsobem rodinnou politikou zabýval.

Doufáme, že se půlroční předsednictví České republiky a i výsledky tohoto setkání mohou stát určitým krokem správným směrem.

Velmi pozitivní se jeví iniciativa českého předsednictví znovu otevřít diskusi o politice Evropské unie, která upřednostňuje péči o děti mladší tří let v kolektivních zařízeních oproti osobní rodičovské péči v domácnostech, jak by i doporučovaly vědecké výzkumy a zkušenosti pro blaho dětí samých a v neposlední řadě pro celou společnost. Politika, která respektuje práva dítěte a rodiny, by měla ponechat rodičům skutečnou svobodnou volbu a dát jim k dispozici odpovídající finanční prostředky.

Dále bych rád doufal, že se úsilí ke sladění péče o děti mladší tří let s prací rodičů stane prvním signálem pro spuštění reformy práce šité na míru rodinám a budování společnosti přátelštější k rodinám. Z tohoto důvodu jsem toto téma zařadil do širšího kontextu.

3) Proč je zdravá rodina důležitým zdrojem pro společnost

Vedle logiky kalkulu trhu a obchodu, která se zajímá jen o svůj vlastní individuální prospěch a podle toho s ostatními zakládá účelové vztahy, rodina sama o sobě realizuje a společnosti přináší logiku daru a soužití a sleduje své vlastní dobro společně s dobrem ostatních, ne proti němu nebo bez něho; žije logikou lásky, jež je sjednocující energií (sv. Tomáš Akvinský) za zachování různorodosti, svobody a rozdílnosti. V rámci rodiny se harmonizují, ba dokonce se stávají darem a vzájemným obohacením základní antropologické rozdíly obou pohlaví, muže a ženy, a obou generací, rodičů a dětí; sladí se dobro pro jednotlivce s dobrem pro společnost, svobodou a solidaritou.

V logice vztahu, lásky a daru zabezpečuje rodina budoucnost společnosti především svou funkcí rozmnožování. Bohužel z důvodu nepříznivých sociálních a ekonomických podmínek je počet skutečně narozených dětí stále nižší než chtěný počet dětí. Páry, které se v Itálii berou, si přejí v průměru dvě až tři děti, ale ve skutečnosti pak mají jen jedno nebo dvě.

Ve jménu této logiky vztahu, lásky a daru živí rodina ve všech svých členech - zejména v dětech - osobní a společenské hodnoty: důvěru v ostatní, v život a boha; důvěru v sama sebe; uvědomění si důstojnosti každého člověka, a tedy respektu, spravedlnosti, loajality, služby, pracovitosti, péče o nejslabší, odpuštění, vzájemného sdílení, dialogu, upřímnosti, věrnosti, spolupráce a solidarity. V prostředí lásky se prostřednictvím osobního svědectví a každodenní zkušenosti hodnoty a etické normy pociťují jako něco vlastního a stávají se z nich životní nutnosti, nezůstávají pouze na poli teorie a nevnímají se jako něco nařízeného zvnějšku. Z tohoto důvodu je rodina první nenahraditelnou školou socializace (Jan Pavel II., *Familiaris Consortio* 43).

Rodina nemůže být považována pouze za soukromou instituci ani za obyčejný součet členů, kteří bydlí v téže domácnosti, avšak za originální svazek vzájemných vztahů mezi mužem a ženou a rodiči a dětmi, za specifický sociální subjekt veřejného zájmu.

4) Ekonomická politika přátelská k rodině

Rodiče mají originální a prvotní nenahraditelné a nezcizitelné právo/povinnost vychovávat vlastní děti (Jan Pavel II., *FC* 36). Na druhé straně mají děti právo na matku a otce a na to být jimi vychovávány. Aby se vyvíjely, potřebují jak potravu, tak jejich cit.

Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 uznává, že „rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu“. (čl. 16,3). To znamená, že musí být chráněna ve své vlastní identitě a uvedena do takového stavu, aby byla schopna odpovědně plnit svou funkci rozmnožování a výchovy.

Dnes je politika zaměřená na podporu rodiny, která by chtěla konkrétním způsobem tyto nároky zavádět, vystavena mnoha sice nesnadným směrům vývoje, zato však velkého společenského významu. Samozřejmě je zapotřebí připomenout, že politika je uměním nakládat s možnostmi, ale je také nutné, aby se ubírala správným směrem.

Vzhledem k tomu, že se neustále zvyšuje flexibilita práce a stoupá procento pracovních poměrů na dobu určitou, je více než žádoucí, aby při těchto pracovních činnostech byla zajištěna minimální mzda a aby flexibilita nevedla k chudobě

Aby nedocházelo k odkládání uzavírání sňatků a manželé nežili odloučeně, je třeba usnadnit přemísťování pracovníků bez finančních dopadů a ztrát.

Aby se co nejvíce sladila pracovní doba s rytmem rodiny, je třeba podporovat firmy; ty by měly zaměstnancům nabízet individuálně upravené pracovní-právní poměry, např. flexibilní pracovní dobu, a kontrolovat spíše výsledky než počet odpracovaných hodin. Také by měly mít možnost poskytovat práci na poloviční úvazek a vzájemně kombinovat práci ve firmě s prací z domova.

Aby měli rodiče, zejména matky, možnost si svobodně vybrat, zda pracovat nebo se věnovat péči o děti doma, aniž za to budou finančně penalizováni, měla by být práce doma uznána jako práce důstojná a společensky potřebná, a tedy odpovídajícím způsobem honorována. Proč by měla být matka penalizována za to, že se rozhodne starat se o děti? V Itálii až 33 % zaměstnaných žen opustí placenou práci, když se jim narodí dítě. Proč by měla být chudší ta rodina, která se rozhodne mít děti?

Je třeba více podporovat rovnost daňového zatížení pro růst porodnosti. Zdanění by mělo zohledňovat nejen celkové příjmy rodiny, ale i osob, které mají ve své péči (počet dětí, případná přítomnost invalidy). Proč je na tom ten, kdo se rozhodne pro početnější rodinu, stejně jako ten, kdo se rozhodne ji nemít? Nebo jako ten, kdo může prozatím spořit, užívat si a možná v budoucnu pobírat důchod, na který budou pracovat děti jiných.

Dále je třeba dát rodinám k dispozici odpovídající služby pro podporu vzdělávání (jesle, školy atd.), posílit spolupráci mezi veřejnými institucemi, soukromým sektorem škol a sítí rodin samých. Zejména je třeba všem, i chudým, nabídnout možnost svobodně a bez dalšího finančního zatížení se rozhodnout pro nestátní školy, pokud tak chtějí. Proč je v některých zemích, mezi nimiž je i Itálie, umožněno pouze bohatším vybrat si školu, kterou považují za nejvhodnější, vzhledem k výchovnému zaměření rodiny?

Politika, která by v těchto směrech podnikla kroky kupředu, by přispěla k budování společnosti, jež by byla přátelštější k rodinám a posílila soudržnost a rozvoj. Přeji si, aby se v Evropě stala rodina prioritou a byla uznána jako občanský subjekt s vlastními právy a povinnostmi.

Budoucnost Evropy prochází rodinou!